

جهان چالاک، دولت‌های چاق

بهرام قاسمی
سخنگوی وزارت امور خارجه

جهان در سالی که گذشت، آمیزه‌ای از رویدادهای کمتر امیدوارکننده و بیشتر ناگوار بود. جهان کنونی که سیالیت حوادث، سرعت، تحولات پر شمار و غیر قابل پیش بینی از جمله ویژگی‌های آن به حساب می‌آید، فاصله آشکاری با دنیای گذشته دارد. دورانی که سیر تحولات و واکنش بازیگران بین‌المللی به آن قابل پیش‌بینی می‌نمود. اما تعدد و تکثر وقایع طی سال‌های اخیر که روندی روبه‌رشد دارد، به اندازه‌ای افزون‌گشته است که تحلیل و پیش‌بینی رخدادهای ساخت و بعضاً ناممکن می‌سازد. بسیاری وضعیت جهان امروز را بدترستی مشابه دوران پیش از آغاز جنگ جهانی دوم می‌دانند که آستان حوادث و تحولات گسترده، تأثیرگذار و تغییر دهنده سرنوشت آدمی و جهان خواهد بود.

گرایش به ارزش‌های «ناسیونالیسم» و «پوپولیسم» که روزگاری پدیده‌ای مضموم و دور از انتظار به حساب می‌آمد، در جهان امروز بتدریج جایگزین ارزش‌های دموکراتیک و انسانی می‌شود. رشد احزاب محبوب و تازه سربر آورده در جهان با لیدرهای ناشناخته از کشورهای مختلفی چون یونان، اسپانیا، ایتالیا، فرانسه، آلمان و... تا امریکای دوره ترامپ که خود را به هر شکلی در لحظه موعود به حزب جمهوریخواه تحمیل کرد، همه نشان از یک تحول در حکمرانی نوین جهان دارد. در چنین فضایی است که خروج انگلستان مدعی از اتحادیه بزرگ اروپا که زمانی مایه مباهات اروپاییان به عنوان یک پدیده نوین و خارق‌العاده بود، به بازگشت دوباره این کشور به سمت وسوی کشورهای منطقه خلیج فارس و همگرایی بیشتر با امریکا می‌انجامد. حال آنکه همزمان با چنین رویدادی، تشمت و صداهای متفاوتی از سراسر اروپا به گوش می‌رسد؛ انتخابات فرانسه، آلمان و... از جمله رویدادهایی هستند که بی‌شک نتایج آن تأثیر بسزایی در صحنه سیاست جهانی و اروپا خواهد داشت.

که گذشت و در کنار تداوم و تغییر روندهای پیشین، با رویدادهای غیرمنتظره‌ای مواجه شد که در ذیل به آنها می‌پردازیم:

۱) تحلیل رفتن قدرت داعش در سوریه و عراق

یکی از مهم‌ترین تحولات سیاسی منطقه و جهان در سال ۹۵، آزادسازی شهر حلب سوریه و بازپس‌گیری بخش قابل توجهی از موصل عراق از دست گروه‌های تروریستی بود که این مسأله برای نخستین بار از سال ۲۰۱۴ موجب تضعیف داعش و تقویت مواضع بشار اسد و دولت مرکزی عراق شد. این تحول را باید نتیجه عقلانی در اولویت قرار گرفتن مبارزه با داعش و از میان برداشتن آن به جای تمرکز بر برکناری اسد به عنوان پیش شرط حل بحران سوریه دانست.

۲) تداوم ترور ریسیم، خشونت و افراطگرایی

در حال حاضر مناقشه‌های متعددی از جنگ‌های داخلی و خشونت‌های سازمان یافته گرفته تا مناقشه‌های بین‌دولتی، بی‌ثباتی سیاسی، درگیری‌های فرقه‌ای، مناقشات سرزمینی و تروریسم فراملی در سطح جهان در جریان است. کشورهای سوریه، عراق، افغانستان، جمهوری سوادان، جمهوری سوادان جنوبی، نیجریه، پاکستان، سومالی، اوکراین و جمهوری آفریقای مرکزی از جمله کشورهایی هستند که بیشترین مناقشه و درگیری‌های داخلی را از سر می‌گذارند. این حجم از منازعه در جهان منجر به افزایش هزینه‌های نظامی، گسترش نظامی‌گری و تشدید رقابت‌های نظامی و تسلیحاتی در بسیاری از مناطق جهان شده است. رقابت‌های نظامی بویژه میان روسیه و ناتو در شرق اروپا، خریدهای کلان تسلیحاتی و درگیری نظامی در غرب آسیا، افزایش تنش‌ها و رقابت‌های سیاسی و نظامی در شرق آسیا بویژه میان چین و همسایگان از شاخص‌های عینی این روند هستند.

۳) تداوم تنش در روابط غرب و روسیه

مناقشه در شرق و جنوب اوکراین در سال ۹۵ بدون پیشرفت خاصی در زمینه حل و فصل سیاسی این بحران، تداوم پیدا کرد. در پرتو این مناقشه، روابط مسکو و غرب در سالی که گذشت از احتمال درگیری نظامی در سال‌های نخست بحران به سمت نمایش توانمندی‌های

این رئیس‌جمهوری جدید امریکا است که خواهان تغییر وضع موجود جهانی است و نه سایر قدرت‌های جهان. به چالش کشیدن اصول سیاست خارجی سنتی ایالات متحده امریکا و هنجارها و نظم حاکم بین‌المللی از سوی ترامپ، حاوی علائم و پیام‌های راهنمایی برای آینده روندهای جهانی است.

۶) تداوم رشد پوپولیسم و ملی‌گرایی افراطی در غرب

تداوم رشد پوپولیسم و ملی‌گرایی افراطی در اروپا را باید دومین هزینه‌ای دانست که اتحادیه اروپا در نتیجه بحران‌های چندسال اخیر خود و نحوه مدیریت آنها باید بپردازد و چه بسا که این هزینه به قیمت فروپاشی این اتحادیه تمام شود. برگزیت و رأی شوکه‌کننده مردم امریکا به ترامپ، به خیزش آرام و تدریجی پوپولیسم و ملی‌گرایی در غرب نمودی عینی بخشید. برگزیت و پیروزی ترامپ را باید شورش‌هایی دموکراتیک علیه نظم و روال‌های جاری و جهانی شدن در غرب دانست. امروزه ملی‌گرایان و راست‌های افراطی یک بار دیگر پس از جنگ جهانی دوم با سیاست‌هایی غیر دموکراتیک، اما با ابزاری دموکراتیک از حاشیه به متن صحنه سیاسی اروپا بازگشته‌اند. برخی از آنها به دولت‌های ائتلافی راه‌پیدا کرده‌اند و برخی دیگر با حضور مستمر و کسب آرای چشمگیر و تعداد کرسی‌های قابل اعتنا در پارلمان‌های ملی و پارلمان اتحادیه اروپا به وزنه‌ای تأثیرگذار در صحنه سیاسی اروپا تبدیل شده‌اند. در سراسر اروپا، سوسیال دموکرات‌های چپ‌میان و دموکرات مسیحی‌های راست‌میان که در طول ۶ دهه اخیر بر نظام حزبی و سیاسی کشورهای اروپایی غلبه داشتند، اکنون در حال از دست دادن قدرت خود در رقابت با ملی‌گرایان و پوپولیست‌ها هستند و این یعنی بازگشت از مسیری که اروپا پس از جنگ طی کرده است.

۷) کودتا در ترکیه

در میان انواع و اقسام کنش‌های سیاسی جهانی از تروریسم و جنگ داخلی گرفته تا بی‌ثباتی سیاسی و شورش‌های دموکراتیک، جای یک کودتا خالی بود که آن هم در ۱۵ ژوئیه در ترکیه روی داد. منتها با این تفاوت که اگر سیاست در جهان به اصطلاح اول با شورش‌هایی دموکراتیک علیه جهانی شدن، منازعه را به سیاست تبدیل می‌کند، جهان سوم در روندی عکس سیاست را از طریق کودتا و جنگ داخلی به منازعه بدل می‌سازد.

تحولات و روندهای فوق‌الذکر نشان می‌دهد که جهان متحول امروز بشدت در مقابل نوع کنش و تصمیم‌های سیاستمداران و رهبران جهان تأثیر پذیرد و البته آسیب‌پذیر است. برخی تصمیم‌ها منجر به رخدادهایی ثبات‌ساز و حافظ وضع موجود و برخی دیگر دگرگون‌کننده، تحول‌آفرین و حامل تغییر وضع موجودند. در این جهان متحول، هیچ تحول ثبات‌ساز یا دگرگون‌کننده‌ای از پیش مطلوب نیست؛ بلکه سطح مطلوبیت تصمیمات را «عقلانیت و تدبیر» نهفته در پس آن تصمیمات تعیین می‌کند. واقعیت این است که دولت‌های چاق، فربه و تنبل امروزی از جهان چالاک و پیش‌رونده عقب مانده‌اند، افکار عمومی جهانی صلح را می‌طلبد، اما دولت‌ها راه جنگ و تنش را در پیش می‌گیرند. در این شکاف فزاینده، چه با پیش‌زمینه‌هایی دموکراتیک و چه غیر دموکراتیک هنوز تصمیم‌های نهایی را دولت‌مدران می‌گیرند، اما دولت‌مدران همانند گذشته دیگر قادر به مدیریت همه جانبه تصمیم‌های خود و کنترل پیامدهای غیر قابل پیش‌بینی آن نیستند. در نتیجه، چنین فضایی است که دیوید کامرون و ماتئور تنسی در انگلیس و ایتالیا قربانی تصمیمات خود می‌شوند و دونالد ترامپ که در ابتدای امر، نامزدی آن در انتخابات ریاست جمهوری امریکا بیشتر به یک طنز سیاسی شبیه بود، رئیس جمهوری امریکا می‌شود. از دیگر ویژگی‌های جهان امروز آن است که بسیاری از تحولات جهانی به هم گره خورده است؛ از تحولات در سوریه، عراق و اوکراین گرفته تا شرق و غرب عالم همگی به هم مرتبط و از هم اثرپذیرند، در نتیجه چندان کار دشواری نیست که با جملاتی شرطی و مبتنی بر اما و اگرهای فراوان بگوییم که روند صعودی بانزولی صلح و امنیت جهانی در سال پیش‌رو تا چه حد به چگونگی خط مشی سیاست خارجی دولت جدید امریکا، شکل خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، سرنوشت ملی‌گرایی افراطی در انتخابات پیش‌روی اروپایی، نوع مناسبات قدرت‌های جهانی و روند حل بحران‌های منطقه‌ای و صداقت همگان و شیوه آنها در مبارزه با تروریسم بستگی دارد. رهبران جهانی می‌دانند و بارها در کنفرانس‌ها، نشست‌ها و دیدارهای دیپلماتیک رو در رو تکرار شده است برای اینکه جهان در سال پیش‌رو نسبت به سالی که گذشت جای بهتری برای زندگی انسان‌ها باشد، باید تصمیمات در شکل مطلوب خود با ابزار کنترلی «عقلانیت مبتنی بر منافع مشترک جهانی» به سیاست تبدیل شوند. باین همه، باید گفت در حال حاضر روندهای جهانی تا آینده‌ای نامشخص نه تنها مبتنی بر چنین بینشی هدایت نمی‌شوند، بلکه راه عکس‌رأمی پیمایند.

سیاسی

www.iran-newsaper.com

وجه دیگر تحولات کنونی جهان، رشد روزافزون و غیر قابل مهار تکنولوژی نوین ارتباطات، رسانه‌های مجازی و شتاب گرفتن سرعت انتقال اخبار است که از کنترل قدرت حاکمیت سیاسی خارج گشته و به عامل مهمی در ایجاد آشفتنگی برای دولت حاکم تبدیل شده است. از سوی دیگر وقوع بحران‌های بی‌شمار اقتصادی و کاهش نرخ رشد مالی در نقاط مختلف جهان، شکاف گسترده طبقاتی، نارضایتی عمومی، جنگ‌های نیابتی در نقاط مختلف جهان و ظهور تروریسم در شکل جدید آن که از پشتوانه حکومتی، سرزمینی و درآمد‌های قابل توجه بهره‌مند است، به چالش‌های بنیادین و ماندگاری برای جهان مبدل شده که در بطن خود پیامدهای منفی تأثیرگذاری به دنبال خواهد داشت. این وجوه متفاوت که به آن اشاره شد، پیش‌بینی روند کنونی و تحولات آینده جهان از جمله رویکرد دولت جدید ایالات متحده امریکا، سرنوشت اتحادیه اروپا بدون انگلستان، وضعیت خاورمیانه از مصر و سوریه تا یمن، بحرین، آسیای میانه و قفقاز و روسیه درگیر در اوکراین و آینده ناتو را ناممکن کرده است. اما آنچه قطعی به نظر می‌رسد آن است که مسیر پیش‌روی جهان، چشم‌انداز بهتری از گذشته را به نمایش نمی‌گذارد.

روندهای سیاسی جهانی در سال ۱۳۹۵

جهان امروز، جهانی کوچک شده، به هم پیوسته، مترکم و تحت تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات است که در آن سرعت تحولات از قدرت کنترل دولت‌ها فرونی یافته و شگفتی‌ها و رخدادهای غیرمنتظره‌ای را پدیدار کرده است. این چنین بود جهان در سالی